

Hivatalos bírálói vélemény Jakab András „Az európai alkotmányjog nyelve” c. akadémiai doktori művéről

1. A római számokkal jelzett kilenc fejezetre és A., B., C., D. betűkkel érzékeltetett négy részre tagolt, 742 lapalji jegyzettel ellátott, több mint 1800, többségében idegen nyelvű szakirodalmi alkotás bibliográfiai adatait szakszerűen megjelölő *akadémiai doktori mű* több mint egy évtizedig végzett kutatómunka számos külföldi és hazai részpublicációinak, valamint Szerzőnek a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiadásában „Az európai alkotmányjog nyelve” címmel 453 oldal terjedelemben, 2016-ban megjelent monográfiája hasznosításával készült. Az MTA Doktori Szabályzata 37. §-ának (3) bekezdése szerint „a hivatalos bírálónak nem az a feladata, hogy ismertesse a doktori művet, ez a teendő ugyanis Szerzőre hárul, hanem az, hogy értékelje annak tudományos eredményeit, újdonságait, érdemeit és hiányosságait, valamint nyilatkozzék arról, hogy az hiteles adatokat tartalmaz-e”.

Jakab András értekezésében főleg arra vállalkozott, hogy megalapozza, kimunkálja az *európai alkotmányelmélet* jellegét, rendeltetését, összetevőit, tárgyköreit, és érzékeltesse megoldásra váró problémáit, valamint, hogy ajánlásokat fogalmazzon meg ezek fejlesztésének lehetőségeire, követelményeire és tartalmára. Az elvégzett vizsgálatok többszempontúak, egyaránt tartalmazzák a történelmi körülmények feltárását, a megoldásra váró problémák megjelölését, valamint a *teleologikus*, tehát célirányos eljárások lehetőségeit és azokat a következtetéseket, amelyek korszakunkban leginkább elfogadhatónak, követendőnek, alkalmazandónak minősülnek. A véleményezett akadémiai doktori értekezés tehát történelmi szemléletű, alapvető időszerű problémákat érzékeltető és megoldási lehetőségeit alkotmányjogi változatait elemző, határozott következtetéseket megfogalmazó, elméleti mű.

Mielőtt ezt az általános megállapítást az értekezés általam nemcsak elfogadott, hanem jelentősnek tartott tudományos eredményeinek felidézésével alátámasztanám, két lényeges tudományelméleti felfogásra utalok. Az első a Kr. u. 150-ben született bölcselőtől, *Nágárdzsunától* származik, és így hangzik: minden igazság mellett található más igazságok is, ha ugyanazt a tárgykört egyéb szempontokból minősítjük. Ezek közül az tekinthető magasabb fokozatú igazságnak, amely jelentősebb ismérvekre épül, és amelynek fontosabbak a következményei. Tudományos és gyakorlati életünkben is előnyösnek tekintem az *arisztotelészi meszotész* és a *keresztény temperantia* (mérsékletesség) követelményét. Helyes értelmezés szerint ugyanis mindegyik a folytonosan változó külső és egyéni adottságokhoz igazodó *optimális* követését igényli, és határozottan ellenzi az önhitt túlméretezettséget, a *hübriszt*, amelynek többnyire kegyetlen szankciója a moira, vagyis a súlyos kudarccal. Hogy hivatalos bírálói véleményem hübrisztét ne kövessék el, Szerző célkitűzéséről, kutatási módszereiről, valamint új tudományos eredményeiről a következőket fogalmazom meg.

2. Az értekezés szerzőjének elsődleges törekvése *korszerű európai alkotmányelmélet* kimunkálására irányult. Ennek valóra váltása érdekében körvonalazta a megoldásra váró problémákat, jelölte meg a vizsgálati szempontokat és módszereket. Körültekintő tudatossággal törekedett az alkotmányjog és az alkotmányelmélet jellemzőinek, valamint a politológia és a szociológia hasonló és eltérő tárgyköreinek, vizsgálati szempontjainak értékelő körvonalazására.

3. Az értekezés tárgykörei, a feldolgozás szempontjai és módszerei arról a tudományos felfogásról tanúskodnak, hogy a korszerű és hasznos alkotmányjogi kutatásnak, elemzésnek és érvelésnek is *tárgyilagosságnak* és egyben teleologikusnak, tehát *célirányosnak* kell lennie.

4. Az akadémiai doktori mű azt is tanúsítja, hogy az alapvető alkotmányjogi kategóriák változatai és meghatározásai a különböző időszakok kihívásaira adott válaszok történelmi gyűjteménye. A nagy társadalmi előrelépések körében a modern alkotmányos rendszerek az

emberi kutatások, felismerések, valamint a lényeges érdektörekvések fokozatos – próba, hiba, javítás – változatainak haladó fejlődés termékei.

5. Az összehasonlító alkotmányjogi vizsgálódás lehetőséget nyújthat arra, hogy teszteljük a teleologikus módszer alkalmazásának eredményeit. Ennek az erőfeszítésnek révén jut Szerző többek között arra a szerintem is helyeselhető következtetésre, hogy a szuverenitás használatát korszakunkban Európában minimalizálni kell, e fogalmat ezért úgy kell újradefiniálni, hogy az csupán a kizárólagos legfelsőbb hatalom igénylését jelentse. A demokratikus jogállami alkotmány olyan közhatalmi dokumentumnak is minősül, amely jogilag korlátozza a törvényhozást. A terrorizmus elleni küzdelem nem igazolhatja a joguralom és a jogállam elvének és követelményeinek újradefiniálását.

6. Tartalmuk és hatásuk alapján az EU alapító szerződéseit, így az EU Alapjogi Chartáját is *Alkotmánynak* kellene tekinteni. A demokrácia fogalmát pedig olyan értelemben kellene használni, hogy az elszámoltathatóvá tegye a politikai hatalmat, pl. az EU parlamentarizálásán keresztül.

7. Történelmi vizsgálódás alapján helyesen jutott Szerző a szuverenitás alanya és tartalma isteni természetjogi, abszolút monarchiai, demokratikus jogállami alakzatainak, valamint alapjogvédelemre és terrorizmus elleni küzdelemre is hivatott változatainak értékelő jellemzésére. E felfogás helyeselhető lényeges következtetése szerint „a jogállamiság és az alapvető jogok bármiféle újszerű paradigmája szükségtelen, sőt veszélyes, mivel lehet, hogy nem leszünk képesek megbirkózni azzal az eredeti kihívással, amire a jogállamiságot kifejlesztették, jelesül a kormányzati hatalom önkényes használata elleni harcra, illetve annak korlátozására. Ennek az eszmének a feladása, különösen egyik alapvető részének, a kínzás tilalmának eltörlése veszélyeztetné a nyugati társadalmak identitását”. Mindehhez Szerző hozzáfűzi, hogy „kivételes helyzetekben, *ad hoc* módon az alkotmányos követelmények megszegése lehet ugyan morálisan igazolható, annak érdekében, hogy életet mentsen valaki, vagy magát az alkotmányt megóvja. De eme aktusok jogszerűtlenségének nyilvánvalóként kell maradnia”.

8. Elméleti, szabályozási, értelmezési és gyakorlati szempontból egyaránt jelentősek és hasznosítást érdemelnek azok az elemzések, következtetések és ajánlások is, amelyek az EU parlamentarizálásának, alkotmányosításának fokozását szolgálják és segíthetnek abban is, hogy megállítsák a tagállamok olyan alkotmányos változásait, amelyek ellentmondanak az *Európai Unió alapító szerződéseiben, tehát Alkotmányában* foglalt elveknek, követelményeknek és tilalmaknak. Az EU parlamentarizálását szolgálná az a határozott szerzői ajánlás is, hogy az Európai Parlament feleljen az Európai Bizottság megválasztásáért, az Európai Tanácsra pedig csak ceremonális szerep háruljon.

9. A véleményezett akadémiai doktori mű „C. Az elvetendő szókészlet” c. utolsó előtti fejezetében figyelmet érdemlő, sőt tanulságos, de számomra mégsem meggyőző érvelést olvashatunk a joglépcső elméletekkel, valamint a közjog-magánjog megkülönböztetéssel és elkülönítéssel szemben. Úgy vélem, hogy a közjog vagy közjogi jellegűnek minősülő alkotmányjog, közigazgatási jog, állami pénzügyi jog, büntetőjog, szabálysértési jog alkalmazásában az állami közhatalom érvényesítő és kényszerítő szerepe olyan jelentős, amelynek alapján ezek elkülöníthetők a magánszféra alanyai nem jogellenes döntéseinek, önkéntes megállapodásainak rendjét és érvényesítését, valamint ezek következményeit szabályozó magánjogtól, polgári jogtól, családjogtól és öröklési jogtól.

A közjog-magánjog megkülönböztetésének problematikájánál jelentősebbnek, izgalmasabbnak tartom korszakunk újszerű, vegyes, ún. kvázi jogágazatait, így különösen az állami egyházjog, a környezetvédelmi jog, a sportjog, a kommunikációs jog sajátosságainak feltárását, elemzését és problémái megoldásának elméleti, gyakorlati előmozdítását.

10. Indokoltnak tartom és helyeslem, hogy Szerző „D. Záró megjegyzések” c. bő egyoldalnyi utolsó fejezetében megvilágítja és indokolja értekezése kissé homályos,

többféleképpen érthető címének és benne a „nyelve” szónak általa vallott jelentését. Amint ez jól ismert, a magyar tudományos és köznapi nyelvhasználatban nincs külön szó az ember szájában lévő, többfunkciós, pl. ízlelés, szóformálás, érzélemérzékeltetés stb. – nyelv (pl. Zunge) megjelölésére és a nemzeti, nemzetiségi, nyelvjárási, idegen- vagy külföldi, autochton stb. *nyelvezet, beszéd* (pl. Sprache) kifejezésére. A magyar „nyelv” szó tehát bármelyik értelmezésben egyaránt használható. Az itt található világos és meggyőző szerzői megállapításokról, indoklásokról és következtetésekről hangsúlyozva azt jegyzem meg, hogy ezek a korszerű demokrácia széles körben használt és Szerző ajánlásaival továbbfejlesztendő *európai alkotmányjog nyelvét*, szakszerű szóhasználatának kívánatosnak tartott jelentéseit írják le. Ezáltal hathatósan könnyíthetik az európai integráció rendeltetésének betöltését, valamint a tagállamok funkcióinak gyakorlását és a társadalmi kihívások megoldásait. Mindez azt bizonyítja, hogy Szerző akadémiai doktori értekezése nem tekinthető pusztán a demokratikus európai alkotmányelmélet módszertani gyakorlatának, hanem olyan eredményes tudományos erőfeszítésnek minősíthető, amely vázolt és egyéb *hiteles adataival és új tudományos eredményeivel* előnyösen szolgálhatja az európai alkotmányelmélet tartalmának, szókészletének fejlesztését, korszerű és hasznos alkalmazását.

11. Bár az MTA Doktori Szabályzata 37. §-ának (3) bekezdésében azt is kinyilvánítja, hogy „a bírálónak bírálatában a doktori cím odaítéléséről még nem kell nyilatkoznia, erre csak a nyilvános vita végén kerül sor”, Jakab András bemutatott és általam is elismeréssel illetett akadémiai doktori értekezésének új tudományos értékeire, disszertációjának címével azonos című, 2016-ban megjelent terjedelmes könyvének tartalmára, nagyszámú magyar és idegen nyelvű, hazai és külföldi publikációira, azoknak hivatkozási és idézettségi mutatóira, hasznos kutatásszervezői és felsőoktatási munkásságára is tekintettel meggyőződéssel és felelősséggel javasolom számára az „*MTA doktora*” tudományos cím odaítélését.

Pécs, 2016 május 10.

Dr. Dr. h. c. Ádám Antal
professor emeritus, az MTA doktora